RIKSFÖRBUNDET Attention

Socialdepartementet
Regeringskansliet
103 33 Stockholm

s.fs@regeringskansliet.se
s.remissvar@regeringskansliet.se

Diarienummer: S2025/02039

2026-01-19

Attentions svar på Utkast till Lagrådsremiss

För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga

Riksförbundet Attention är en intresseorganisation för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och deras familjer. Vi företräder personer med egna funktionsnedsättningar, anhöriga och personal som möter våra grupper inom till exempel skola, vård, socialtjänst, arbetsförmedling och Försäkringskassan. Bland våra medlemmar finns personer med adhd, ASD/Aspergers syndrom, Tourettes syndrom, DLD/språkstörning samt personer med nedsatt förmåga att läsa, skriva och räkna. Attention har omkring 20 000 medlemmar och ett 50-tal lokala föreningar runt om i landet.

Riksförbundet Attention har tagit del av Lagrådsremissen som behandlar lagförslag gällande ingripande åtgärder från samhället mot dess medborgare, vilka kan komma att påverka vår medlemsgrupp.

Allmänna kommentarer

Lagrådsremissen föreslår att nuvarande lagen om särskilda bestämmelser om vård för barn och unga ersätts av två nya lagar. En lag om omhändertagande för vård av barn och unga samt en lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården. Syftet är att stärka barnrättsperspektivet, tydliggöra barnet som rättighetsbärare och bättre kunna svara mot dagens behov av skydd, trygghet och stabilitet.

Riksförbundet Attention
Square, Årstaängsvägen 21 C
117 60 Stockholm

Tel: 070-717 40 25
E-post: info@attention.se
Hemsida: www.attention.se

RIKSFÖRBUNDET Attention

Riksförbundet Attention uppskattar möjligheten att lämna synpunkter på lagrådsremissen då dessa lagar berör områden som är mycket viktiga för oss som organisation men också utifrån ett rättssäkerhets- och barnrättsperspektiv samt inte minst utifrån ett funktionsrättsperspektiv.

Barnkonventionen, som är svensk lag, ska beaktas i alla beslut som rör barn. Barnets bästa (artikel 3), barnets rätt att komma till tals (artikel 12) och barnets rätt till skydd och utveckling är centrala utgångspunkter även i denna lagstiftning. För barn med funktionsnedsättning måste dessa rättigheter också tolkas i ljuset av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD), som betonar tillgänglighet, delaktighet och likvärdig behandling också utifrån rättssäkerhet.

Attention lämnar i detta remissvar övergripande och principiella synpunkter på lagförslagen, med särskilt fokus på rättssäkerhet, barnrätt och funktionsrättsperspektiv. Våra synpunkter tar i första hand sikte på tillämpning, kompetens och förutsättningar hos de aktörer som ska bereda och fatta beslut enligt de föreslagna lagarna.

Riksförbundet Attention anser att det är positivt att man har som ambition att stärka barns rättigheter och skapa tydligare regelverk för en rättssäker och jämlik bedömning kring åtgärder av så ingripande karaktär som omhändertagande av barn och unga samt placering inom samhällsvården och den vård som de ska erbjudas där. Vi har en stor förståelse för att dagens situation med kriminalitet långt ner i åldrarna kräver en lagstiftning som möjliggör att samhället kan ingripa i sådana fall. Dock ser vi risk att denna lagstiftning, vilket vi kommenterar längre ned, fortsatt bygger på otydliga rekvisit när det kommer till exempelvis grunder för omhändertagande. Vi anser att dessa otydligheter riskerar att drabba vår målgrupp hårt om kompetens och kunskap kring funktionsnedsättning och tillgänglig kommunikation inte stärks hos de som ska fatta besluten. Vi önskar se en satsning med tvärprofessionella team eller insatser inom socialtjänsten för att säkerställa att grunderna för beslut enligt dessa två nya lagar är korrekta och har fattats med beaktande av både barnrätt och kunskap om funktionsnedsättningar och funktionsrätt. För barn och familjer med NPF riskerar detta att leda till att rättigheter på papperet inte får genomslag i verkligheten.

Attention möter många barn och föräldrar som upplever att kontakten med socialtjänst och andra myndigheter inte fungerar. Bristande kunskap om NPF, otillräckliga anpassningar och svårbegriplig kommunikation leder till missförstånd, konflikter och i förlängningen risk för mer ingripande åtgärder än vad som hade behövts med rätt kunskap, förståelse och rätt stöd i tid. Detta är en central utgångspunkt för våra synpunkter kring de faktiska förslagen i lagrådsremissen.

Vi vill poängtera att vi är kritiska till den korta svarstiden för en så här viktig remiss.

Gällande pågående statliga utredningar

Utredningen *om stärkt barnrättsperspektiv i LVU och en översyn av grunderna för vård (S 2023:13*) är en pågående utredning som syftar till att se över grunderna för vård i LVU. Förvisso har delbetänkande ”Att omhänderta barn och unga” redan lämnats till regeringen, men den har inte remitterats för att inhämta synpunkter. Tilläggsdirektiv till utredningen, som alltså fortfarande utreds handlar om att se över i vilka situationer LVU ska kunna användas. Trots denna pågående utredning som ska lämna sitt slutbetänkande i slutet av januari 2026,

har man valt att gå vidare med en lagrådsremiss där stora delar av befintliga LVU föreslås flyttas över till nya lagen om omhändertagande av barn och unga. Attention anser att det finns delar av den nuvarande LVU-lagstiftningen som är problematiska utifrån ett funktionsrättsperspektiv, vilka i stort överförs till denna nya lagstiftning. Det handlar om omhändertagande på grund av hemförhållanden samt det egna beteendet. Vi anser, som ovan beskrivet att dessa grunder för omhändertagande riskerar att drabba personer med funktionsnedsättning särskilt hårt, då omhändertagande riskerar att beslutas på felaktiga grunder. Attention vill uppmärksamma att flera statliga utredningar som berör samma sakområde fortfarande pågår. Mot denna bakgrund hade det varit önskvärt med en mer samlad beredning, där slutbetänkanden och remissinstansernas synpunkter kunnat beaktas i sin helhet innan lagrådsremiss utformats.

Vidare pågår också en utredning om statliga barn- och ungdomsvården som inte heller den har lämnat sitt slutbetänkande eller varit ute på remiss för att inhämta synpunkter från viktiga aktörer. Attention anser att också denna utredning borde ha väntats in för att ta i beaktande vad utredningen kom fram till i och med den nya lagen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården.

Utredningens förslag och bedömningar

1. Lag om omhändertagande för vård av barn och unga (ersätter LVU)

Den föreslagna lagen innebär flera strukturella förändringar som syftar till att tydliggöra barnets ställning som rättighetsbärare, bland annat genom ett mer uttalat barnrättskapitel. Samtidigt innehåller lagförslagen justeringar och kompletteringar av omhändertagandegrunderna samt utökade möjligheter till ingripanden, vilket riskerar att få särskilt långtgående konsekvenser för barn och vårdnadshavare med neuropsykiatriska och kognitiva funktionsnedsättningar, om tillämpningen inte präglas av funktionsrättskompetens, individuella bedömningar och starka rättssäkerhetsgarantier.

Vår grundläggande inställning är att det finns betydande risker för bristande rättssäkerhet vid tillämpningen av dessa nya lagar utifrån den nuvarande nivån av kunskap och kompetens hos de aktörer som ska utreda och fatta besluten. Vi menar att en av de stora utmaningarna med socialtjänsten, särskilt när det kommer till åtgärder som är av mer ingripande eller tvingande karaktär, handlar om bristerna i förtroendet och till och med rädsla för det offentliga och socialtjänsten hos just de grupper som kan komma att behöva stöd och insatser från socialtjänsten allra mest. Vår medlemsgrupp, barn eller vuxna med NPF och anhöriga till barn med NPF, som kommer beröras av lagstiftningarna upplever stora brister i förståelse, kunskap och kompetens hos många offentliga aktörer när det kommer till just hur NPF tar sig uttryck och därmed vilka utmaningar som är följder av funktionsnedsättningen. Det finns en stor risk att brister i kunskap och kompetens leder till att beslut av ingripande karaktär fattas utifrån uppfattningar om beteenden som egentligen härrör från funktionsnedsättning, något som strider mot internationella konventioner som FNs konvention om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

RIKSFÖRBUNDET Attention

Barnets rättigheter – risk för formalisering

Att barns och ungas rättigheter samlas i ett eget kapitel är positivt. För barn med NPF är anpassad information, delaktighet och kontinuitet i relationer till både vårdnadshavare och professionella avgörande för trygghet och fungerande insatser. Samtidigt ser vi att barn ofta inte förstår beslutens innebörd, trots att formell information har lämnats.
Barns svårigheter att uttrycka sig eller deras reaktioner i stressade situationer riskerar att misstolkas, särskilt när barnet saknar tillgång till anpassad kommunikation.

Attention anser att det är viktigt att det kravställs att myndigheter ska säkerställa att barnet faktiskt har förstått vad som sker, vilka beslut som fattas, anledning till dessa beslut samt möjligheten att överklaga eventuella beslut. Vi anser att det är av yttersta vikt att det också tydligt framgår i handläggningsdokumentation vad för insatser av frivillig karaktär som erbjudits, att det erbjudits och att det också tydligt informerats fortsatta åtgärder om man tackar nej till insatser. Vi anser att denna lagstiftning fortsatt ska användas restriktivt när inget annat har visat sig fungera.

Grunder för omhändertagande

Attention anser att samhällets ansvar för barns säkerhet och trygghet ska tas på allvar och att lagstiftningens ambition att stärka barnrättsperspektivet är viktigt. Dock ser vi, mot bakgrund av bristande kunskap om NPF och förståelse för hur det tar sig uttryck, med viss oro på det ökade tolkningsutrymme som förslaget innebär när det kommer till både barnets eget beteende och bedömning kring förhållandet i hemmet. Det är av yttersta vikt att beslut om omhändertagande på dessa grunder är välutredda och välformulerade för att säkerställa att det inte handlar om sådant som kan härledas till samhällets bristande stöd eller oförmåga att anpassa utifrån funktionsnedsättningens utmaningar. Vi menar på intet sätt att personer med funktionsnedsättning inte kan komma på fråga för ett beslut enligt denna lag, men det finns en påtaglig risk för att beslut fattas på bristfälligt underlag, om kunskap om funktionsnedsättning och tillgängliga stödinsatser inte beaktas tillräckligt. Vi vill särskilt understryka att neuropsykiatriska funktionsnedsättningar kan ta sig uttryck på ett sätt som av samhället kan tolkas eller uppfattas som normbrytande beteenden när samhället inte förmår möta eller kompensera för svårigheterna hos individen. När kunskap om hur funktionsnedsättningen tar sig uttryck brister och stöd eller insatser inte har erbjudits kan det leda till risk för att funktionsnedsättningen uppfattas som normbrytande eller destruktiva beteenden med följd att det egna beteendet eller föräldraförmåga felaktigt ifrågasättas. Detta är något som vi har sett hända i befintlig lagstiftning (LVU) och i och med att bedömningsgrunderna flyttas från LVU till nya lagen är otydligheterna fortsatt problematiska.

Attention anser därför att det, om detta genomförs, måste säkerställas att de som bereder och fattar beslut enligt denna lag har rätt kompetens, kunskap och förutsättningar. Vi vill tydligt understryka att funktionsnedsättning aldrig får utgöra grund för omhändertagande, och att bedömningar av föräldraförmåga alltid måste göras i relation till vilket stöd som erbjudits och varit tillgängligt. Vi ser idag brister i hur lagen tillämpas kring just detta.

Omhändertagande på grund av vård

Attention anser att tillägget att beslut om samtycke kompletteras med att omhändertagande för vård får beslutas om det kan antas att vård inte kommer kunna ges med samtycke. Vi förstår anledningen men det är viktigt att detta fattas med hänsyn och respekt för de inblandade. Här

handlar det om att beslutet fattas utifrån kännedom och förståelse för barnets problematik och förhållande. När ett beslut måste fattas utan samtycke är det av yttersta vikt att det ändå görs med respekt och möjlighet för barn och familj att förstå grunderna för beslutet.

Omhändertagande på grund av anknytning

Syftet att skapa trygghet och stabilitet för barn som är placerade i familjehem är i grunden angeläget. Samtidigt utgör förslaget om omhändertagande på grund av anknytning ett av de mest ingripande inslagen i lagstiftningen ur ett föräldra- och familjerättsligt perspektiv. För vårdnadshavare med kognitiva funktionsnedsättningar finns en särskild risk att de inte ges reella möjligheter att förstå vilka krav som ställs för återförening, eller att de under placeringstiden inte erbjuds tillräckligt, långsiktigt och individuellt anpassat stöd för att minska eller kompensera för funktionsnedsättningens utmaningar.

Mot denna bakgrund anser Attention att en anknytningsgrund för omhändertagande måste förenas med tydliga och bindande krav på aktivt, systematiskt och dokumenterat återföreningsarbete, samt på tillgänglig och anpassad information till vårdnadshavare genom hela processen.

Attention vill därutöver särskilt uppmärksamma frågan om vem som ska bedöma barnets anknytning och på vilka grunder. Bedömningar av anknytning är komplexa och ställer mycket höga krav på kompetens, metod och professionellt omdöme. De förutsätter fördjupad kunskap både om anknytningsteori och om hur neuropsykiatriska funktionsnedsättningar kan påverka barns sätt att uttrycka relationer, trygghet och samspel. För barn med NPF finns en välkänd risk att exempelvis begränsad ögonkontakt, annorlunda kommunikation eller svårigheter i socialt samspel feltolkas som bristande anknytning. Detta innebär särskilda rättssäkerhetsutmaningar och riskerar att leda till bedömningar som inte tar tillräcklig hänsyn till barnets funktionsnedsättning och individuella förutsättningar.

Det finns anledning att stärka barnets rätt till trygghet och kontinuitet och det finns tillfällen när detta är befogat, men vi ser också med oro på att de brister kring kunskap om NPF och anknytning samt behov av stöd för att kompensera funktionsnedsättningens utmaningar riskerar att leda till brister i bedömningar av om omhändertagande på grund av anknytning.

Förebyggande insatser utan samtycke

Riksförbundet Attention ser risker med förslaget om förebyggande insatser utan samtycke och vill särskilt uppmärksamma de rättssäkerhets- och tillitsfrågor som kan uppstå vid tillämpningen. Förebyggande arbete inom socialtjänsten har traditionellt byggt på frivillighet, tillit och samarbete, medan tvångsåtgärder varit förbehållna situationer där en allvarlig risk för barnet har konstaterats efter domstolsprövning. Genom att införa tvingande insatser i öppna former utan föregående domstolsprövning suddas denna principiella gräns ut, vilket innebär en förskjutning i synen på både förebyggande arbete och rättssäkerhet. Vi ser dels risker i att handläggning och beslut kommer bli mer ojämlikt när beslut inte föregås av domstolsprövning och dels ett tillitsproblem för socialtjänsten som myndighetsutövare. När socialtjänstlagen i större utsträckning ska fokusera på tidiga och förebyggande insatser utan beslutsprövning finns en chans att bygga upp tillit, goda relationer och långsiktigt arbete tillsammans med familjerna, om de samtidigt ska fatta beslut om tvingande insatser utan samtycke riskerar den tillit som byggts upp att raseras.

För barn och familjer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är denna förskjutning särskilt problematisk. Bristande följsamhet till insatser kan bero på funktionsnedsättning, kognitiva svårigheter eller bristande tillgänglighet, snarare än ovilja att ta emot stöd. Detta leder i sin tur till ökad risk för just tvingande insatser med anledning av att svårigheterna leder till att man inte deltar i insatser och beslut om tvång istället fattas. I dessa situationer riskerar tvingande insatser att förstärka stress, otrygghet och konflikter, snarare än att förebygga en negativ utveckling som varken gynnar samhället eller individerna.

Tydligt är att syftet med tvingande insatser är att komma åt den ungdomskriminalitet som ökat i Sverige, något som regeringen också tydligt lyft som fokus att få bukt på. Vi menar dock att denna åtgärd kan komma att användas på väldigt många fler situationer än så. I vissa fall kan tvingande insatser vara nödvändiga för att få bort ett barn från en skadlig eller farlig miljö, men tvingande insatser riskerar också att leda till sämre eller uteblivna resultat då deltagare inte är motiverade eller investerade av egen vilja.

De föreslagna förebyggande insatserna utan samtycke utgör därmed i praktiken ett mellanting mellan frivilliga insatser och tvångsvård, där beslut fattas av socialnämnden utan föregående domstolsprövning trots att åtgärderna är ingripande till sin natur. Detta innebär en påtaglig försvagning av rättssäkerheten för både barn och vårdnadshavare.

Mot denna bakgrund är Attention kritiska till förslaget om förebyggande insatser utan samtycke i dess nuvarande form. Förslaget innebär tvingande åtgärder som kan få långtgående konsekvenser för barn och familjer, utan de rättssäkerhetsgarantier som normalt är förknippade med tvångsingripanden. Riskerna är särskilt stora för barn och familjer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, där brister i kommunikation, förståelse och delaktighet i kontakten med myndigheter är väl kända. I dessa fall finns en påtaglig risk att insatserna får motsatt effekt och bidrar till eskalation av problem, snarare än till den förebyggande effekt som eftersträvas.

2. Lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården

Övergripande bedömning

Lagen samlar regler om mycket ingripande tvångsåtgärder inom den statliga barn- och ungdomsvården. Även om struktur och tydlighet förbättras innebär förslagen betydande risker för barn med NPF, särskilt om åtgärder används utan tillräcklig individuell bedömning och funktionsrättslig kompetens. Även om lagen huvudsakligen reglerar befogenheter inom redan beslutad tvångsvård är dess tillämpning nära sammanlänkad med de utökade möjligheterna till ingripanden i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga, vilket ställer höga krav på samlad rättssäkerhet.

Avskildhet, låsbar enhet och rörelsebegränsningar

Åtgärder som avskildhet och vård på låsbar enhet kan få allvarliga konsekvenser för barns psykiska hälsa. För barn med NPF och trauma kan isolering och rörelsebegränsningar förvärra stress, ångest och beteendeproblem. Det finns en risk att sådana åtgärder används för ordningshållning snarare än som sista utväg i vårdsyfte.

Attention anser därför att dessa inte bör finnas som möjliga åtgärder i nya lagen om befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården. När det kommer till vård som erbjuds

till barn och unga med NPF anser vi att det finns stora brister i statliga barn och ungdomsvårdens möjligheter att erbjuda adekvat vård, vilket är lagens syfte. Vården är sällan anpassad till barnets funktionsnedsättning och kompetens finns sällan hos personalen. Vi vet att en stor del av de som idag är placerade på SiS-hem har någon NPF, trots det finns mycket bristande kompetens om NPF och hur man kan ge rätt stöd och hur deras ytterligare svårigheter eller vård och behandlingsbehov påverkas av deras funktionsnedsättning och därmed hur de ska kunna få adekvat vård. Vi vet, bland annat från tidigare projekt, att barn och unga med NPF snarare blir extra utsatta med anledning av sin funktionsnedsättning och deras agerande som personalen inte förstår hur de ska hantera och de blir därmed extra utsatta för att utsättas för avskiljningar eller placerade för vård på låsta enheter.

Begränsningar av kommunikation och kontakter

För barn med NPF är kontakt med föräldrar och andra trygga vuxna ofta avgörande. Begränsningar av elektronisk kommunikation och besök riskerar därför att leda till ökad otrygghet och social isolering. Möjligheten till bakgrundskontroller av barnets kontakter är särskilt integritetskänslig och bör tillämpas mycket restriktivt.

Rättssäkerhet och offentligt biträde

Att beslut enligt lagen gäller omedelbart innebär att ingripande åtgärder kan verkställas innan domstolsprövning. För barn med kognitiva svårigheter, som behöver tid, stöd och anpassning för att förstå och agera, innebär detta en särskild rättssäkerhetsrisk. Rätten till offentligt biträde är i flera fall beroende av att barnet själv uttrycker en vilja, vilket riskerar att missgynna just de barn som har störst behov av stöd.

Samlad bedömning och avslutande synpunkter

Riksförbundet Attention delar utredningens ambition att stärka barns rättigheter och skapa tydligare och mer sammanhållna regelverk. Samtidigt bedömer vi att flera av de föreslagna förändringarna innebär utökade möjligheter till mycket ingripande åtgärder och beslut, utan att motsvarande garantier för funktionsrätt, tillgänglighet och rättssäkerhet i praktiken fullt ut säkerställs.

För barn och familjer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är risken betydande att bristande kunskap om funktionsnedsättningar, otillräcklig kommunikation och avsaknad av individuellt anpassat stöd leder till att tvingande åtgärder ersätter tidiga och förebyggande insatser eller ges i högre utsträckning. Dessa familjer och individer riskerar också att felaktigt drabbas av oerhört ingripande åtgärder som omhändertaganden, med anledning av att grunderna för omhändertagande är otydliga och beslut om omhändertagande riskerar att grundas i missuppfattningar och kunskapsbrist kring NPF och hur det tar sig uttryck. Detta riskerar, förutom att drabba personer som redan nu kämpar med att få rätt hjälp och stöd från samhället hårt, att motverka såväl barnets bästa som lagstiftningens övergripande syften.

Mot denna bakgrund är Riksförbundet Attention mycket oroliga över hur besluten i dessa lagstiftningar, om de införs, kommer kunna appliceras rättssäkert och utifrån tillräcklig kunskap och kompetens. Vi är också kritiska till att lägga fram en lagrådsremiss kring en

RIKSFÖRBUNDET Attention

lagstiftning där det finns en pågående statlig utredning som gör en genomlysning av LVU och där remissrunda inte genomförts för att inhämta synpunkter. Vår medlemsgrupp riskerar att drabbas särskilt hårt. Vi är därmed kritiska till hur processen kring införandet av dessa två lagar har genomförts med korta svarstider och utan att invänta pågående statliga utredningar.

Riksförbundet Attention anser att barnrätts-, funktionsrätts- och rättssäkerhetsperspektiven behöver ges väsentligt större tyngd i det fortsatta lagstiftningsarbetet. För att lagstiftningen ska få avsedd effekt krävs tydliga krav på funktionsrättslig kompetens, individuella och dokumenterade bedömningar, tillgänglig och anpassad information samt förstärkta rättssäkerhetsgarantier i hela processen.

Eric Donell Åkerblom
Förbundsordförande